

Presenting the pathological model of social capital in the education system

English Abstract

The aim of the current research was to present a model of social capital pathology in the education system. A mixed or combined method based on content analysis and structural equation modeling was utilized. In the qualitative research section, the statistical community included experts and professors in the field of education in Tabriz city, selected through purposive sampling. In the quantitative section, teachers and administrators were chosen based on the Cochran formula. Twelve semi-structured interviews were coded using ATLAS TI software and analyzed through content analysis. A total of 384 researcher-designed questionnaires were distributed and completed. Structural equation modeling analysis was conducted using the SMATPLS software. The research results indicated that social capital components contribute to relational damages (dimensions, certainty in social awareness, social erosion, conformity in social relationships, certainty in social commitment, social knowledge forecast), planning damages (organizational conflicts with collective capital, erosion of organizational principles, decline of cognitive assets), institutional damages (underdevelopment of thoughts in environmental relationships, structural conflicts within the organization, erosion of social structure, susceptibility to behavioral abnormalities), and individual interactional components (cognitive-behavioral rigidity, lack of interest in collective participation, decline in trust and resilience, and mastery of behavioral abnormalities). The use of structural equation modeling demonstrated that the proposed relationships in the qualitative analysis were statistically confirmed, with factor loadings above 0.3 and t-statistics exceeding 1.96. Fit indices were also entirely in suitable conditions, affirming that the social capital pathology model in education is adequately fitted.

English Keywords

Pathology, social capital, education, and training, knowledge and technology developments.

ارائه مدل آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در نظام

آموزش و پرورش

چکیده

هدف پژوهش حاضر، ارائه مدل آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش بوده است. از روش آمیخته یا ترکیبی مبتنی بر تحلیلی مضمون و روش معادلات ساختاری استفاده شده است. در بخش کیفی پژوهش، جامعه آماری متخصصان و اساتید حوزه آموزش شهر تبریز براساس نمونه گیری هدفمند و در بخش کمی معلمان، مدیران براساس نمونه گیری فرمول کوکران مدنظر قرار گرفتند. تعداد 12 مصاحبه نیمه ساختار یافته در نرم افزار ATLAS TI به روش تحلیل مضمون، کدگذاری شد. انجام شد. 384 پرسشنامه محقق ساخته توزیع و تکمیل شد. تحلیل معادلات ساختاری در نرم افزار SMATPLS صورت گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که مولفه‌های سرمایه اجتماعی به آسیب‌های ارتباطی (ابعاد، جزمیت در آگاهی اجتماعی، سایش اجتماعی، قرینگی روابط اجتماعی، جزمیت تعهد اجتماعی، فروکاست معرفت اجتماعی)، آسیب‌های برنامه ریزی (تعارضات سازمانی با سرمایه جمعی، فرسایش اصول سازمانی، افول سرمایه‌های شناختی)، آسیب نهادی (توسعه نیافتگی افکار در روابط محیطی، تعارضات ساختاری در بطن سازمان، فرسایش ساختار اجتماعی و اثرپذیری از ناهنجاری‌های رفتاری) و مولفه‌های فردی تعاملاتی (تجزدگی معرفتی - رفتاری، عدم رغبت شراکت جمعی، افول اعتماد و تاب آوری و تسلط ناهنجاری‌های رفتاری) می‌باشد. با استفاده از روش معادلات ساختاری نشان داده شد که روابط پیشنهادی در تحلیل کیفی از نظر آماری نیز مورد تأیید است. بارهای عاملی بالای 0/3، آماره‌های تی بالاتر از 1/96 به دست آمدند. شاخص‌های برازش نیز تماماً در شرایط مناسب بودند و مدل آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش از برازش لازم برخوردار است.

کلید واژگان

آسیب شناسی، سرمایه اجتماعی، آموزش و پرورش، تحولات دانش و تکنولوژی.

مقدمه

سرمایه اجتماعی به مجموعه ارتباطات، روابط و شبکه‌های اجتماعی در یک جامعه اشاره دارد. در حوزه آموزش و پرورش، سرمایه اجتماعی نقش مهمی در بهبود کیفیت آموزش، فرایند یادگیری و توسعه دانش‌آموزان دارد (Boadi, Abekah & Amartey, 2022)؛ (Cope, Thomas, Pantie & Froehlich, 2022). جایگاه سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش به معنای ارتباطات، روابط و شبکه‌هایی است که در محیط آموزشی و پرورشی شکل می‌گیرد و بر تعاملات بین اعضای جامعه آموزشی تأثیر می‌گذارد (Vâlsan, Goschin & 141; Druică, 2023). این ارتباطات می‌توانند شامل روابط بین دانش‌آموزان، روابط بین دانش‌آموزان و معلمان، روابط بین معلمان و روابط بین مدیران و اعضای هیأت‌های آموزشی شامل معلمان، کارکنان اداری و والدین باشند (Shiell, Hawe & Kavanagh, 2020; 111). سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش به دو صورت مشهود و نامشهود تأثیر می‌گذارد. در صورت مشهود، سرمایه اجتماعی به وضوح در فعالیت‌ها و روابط نمایان است. برای مثال، ارتباط صمیمی و مثبت بین معلم و دانش‌آموز می‌تواند اثر مثبتی بر روی فرایند یادگیری دانش‌آموز داشته باشد (Qiao, Li, Zhang, Sun, Garrett & Li, 2022). همچنین، روابط قوی بین اعضای هیأت‌های آموزشی می‌تواند منجر به بهبود هماهنگی و همکاری در تدریس و مدیریت مدرسه شود (März & Kelchtermans, 2020).

با توجه به اینکه ارتقای سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش امری زمان‌بر و بلندمدت است و این مهم در زمان کوتاهی ناممکن و یا دست‌کم دشوار است (سمنانی، حنیفی و شریفی، 1400؛ 117)، بنابراین لازم است سیاست‌های مداخله در امر سرمایه اجتماعی، دارای پایداری باشند (Baker-Doyle & Yoon, 2020). به این صورت که بازه زمانی وسیعی برای اجرای آن و تقویت آن مدنظر قرار گیرد. این امر به ویژه هنگامی که به سرمایه اجتماعی به عنوان هدفی با ماهیت مثبت و سودمند نگریده می‌شود، از اهمیت زیادی برخوردار است (Son, 2020). به منظور تسهیل شرایط شکل‌گیری سرمایه اجتماعی لازم است مؤلفه‌های زمان و فرصت، انگیزه و هدف، مهارت و توانمندی، حمایت و پشتیبانی، پایش و نظارت در نظر گرفته شود (Taylor, Fleisch & Shindler, 2019). اهمیت سرمایه اجتماعی، به میزانی است که از آن به عنوان ثروت نامرئی یک کشور یاد می‌کنند و از رهگذر این سرمایه حیاتی انسجام، اعتماد متقابل و حسن اطمینان و همبستگی در

جامعه فراهم می‌شود و هر گونه کاهش در آن، به کاهش مشارکت‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی شهروندان منجر می‌شود (Thomas, Tuytens, Devos, Kelchtermans & Vanderlinde, 2019; 141). همچنین، رشد آسیب‌ها و جرائم اجتماعی، بی‌اعتمادی، یأس و ناامیدی و احساس محرومیت نسبی و بسیاری از ناهنجاری‌ها نتیجهٔ تقلیل سرمایهٔ اجتماعی است (Alfano, 2022).

بنابراین آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش مهم است زیرا به افراد کمک می‌کند تا مشکلات و نواقص موجود در روابط اجتماعی و شبکه‌های ارتباطی در محیط آموزشی را شناسایی کنند و راهکارهای مناسب برای بهبود آنها ارائه دهند (ابراهیمی، ناصری امین، علیزاده و غلامی، 1402؛ 93). آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی به محققان کمک می‌کند تا روابط نامناسب، تنش‌ها و نقاط ضعف در ارتباطات میان دانش‌آموزان، معلمان، مدیران و سایر اعضای جامعه آموزشی را شناسایی کنند. این ارتباطات نامطلوب می‌توانند منجر به کاهش مشارکت، یادگیری نامناسب و حتی رفتارهای ناپسند مانند خشونت و تنفر در محیط آموزشی شوند. با شناسایی این مسائل، می‌توان راهکارهایی برای بهبود روابط و ارتباطات اجتماعی در محیط آموزشی ارائه دهند (نوائی، سعادت و نریمانی، 1402). همچنین سرمایه اجتماعی نقش مهمی در ایجاد اعتماد و همبستگی در محیط آموزشی دارد (زرگو و پورعزت، 1402؛ 133).

اما وجود مشکلات در سرمایه اجتماعی می‌تواند باعث کاهش اعتماد و ایجاد ترس و نگرانی در افراد شود. اعتماد میان دانش‌آموزان، معلمان، والدین و دیگر اعضای جامعه آموزشی اساسی است برای همکاری مؤثر، انتقال دانش و توسعه روابط سازنده. آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی به افراد کمک می‌کند تا علل کاهش اعتماد را شناسایی کرده و راهکارهایی را برای افزایش اعتماد و بهبود روابط ارائه نمود. سرمایه اجتماعی می‌تواند تأثیر قابل توجهی در کیفیت آموزش و یادگیری داشته باشد. دریافته‌های آموزشی از جمله عواملی هستند که به کیفیت آموزش و یادگیری مؤثر کمک می‌کنند. با آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی، می‌توان نقاط ضعف در روابط اجتماعی و شبکه‌های ارتباطی شناسایی کرد و راهکارهایی را برای بهبود آنها ارائه داد. این اقدامات می‌توانند منجر به افزایش مشارکت و تعامل بین دانش‌آموزان، افزایش تمرکز و توجه در کلاس‌ها، و بهبود فرآیند یادگیری شوند. بنابراین، آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش مهم است.

اهداف پژوهش

- 1- تعیین و شناسایی آسیب ها و راهبردهای سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش
- 2- ارائه الگوی آسیب شناسی سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش
- 3- تعیین میزان اعتبار الگوی آسیب شناسی سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش

پیشینه نظری پژوهش

آسیب شناسی سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی و دانش برای کارآفرینی اقتصادی در آینده ضرورت بسیاری دارند (Alemdar & Anılan, 2023; 6). وجود سرمایه اجتماعی به سوی مبادله و یادگیری مهارت و فنون باعث به وجود آمدن افزایش روند دانش در بین شرکتها در جوامع مختلف می شود و ریسک خروج اطلاعات حیاتی از سازمان را برای بهره برداری رقبا کاهش می دهد (Al-Ghouthi, Nissi, Khairandish & Shakuri, 2023; 766).

از نظر پوتنام سرمایه اجتماعی آن دسته از ویژگی های سازمان اجتماعی است که هماهنگی و همکاری را برای سود متقابل تسهیل می کند. این ویژگی ها عبارتند از: شبکه ها، هنجارهای معامله متقابل و اعتماد اجتماعی (Putnam, 2020). توانایی کنشگران برای تضمین مزایا و منافع بواسطه عضویت در شبکه های اجتماعی یا دیگر ساختارهای اجتماعی، به نوبه خود به درونی شدن مجموعه خاصی از ارزش ها و هنجارها منجر می شود که دیگران می توانند از امتیازات و منافع آنها برخوردار شوند (مقیمی و همکاران، 1400). بی اعتمادی تأثیر موثر و کاهنده ای بر روابط اجتماعی و پیوند اجتماعی دارد و این امر زمینه مناسبی برای انزوای اجتماعی افراد فراهم می آورد (Weerakoon, McMurray, Rametse & Arenius, 2020). با افزایش سطح روابط اجتماعی، یأس اجتماعی، احساس عجز و تنهایی کاهش می یابد و در مقابل تحمل اجتماعی اختلاف اساسی این نوع سرمایه (سرمایه اجتماعی)، غیرملموس بودن آن است که سبب شده سرمایه اجتماعی به صورت مستقیم قابل اندازه گیری نباشد (Prasetyo, Setyadharna & Kistanti, 2020). مشکلات جمعی و یا اجتماعی در مفهوم آسیب اجتماعی تداعی می گردد که این نوع آسیب به هر نوع رفتار و اعمال فردی و جمعی اشاره دارد که در چارچوب قواعد جمعی قرار نگیرد و با منع قانونی و عرفی روبه رو می گردد. پیشگیری و رفع آسیب های اجتماعی به برنامه ریزی های اجتماعی و شناخت علمی ویژگی ها و رفتارها بستگی دارد. لازم به ذکر است که آسیب های اجتماعی با

کیفیت روابط اجتماعی ارتباط نزدیکی دارد، از این رو جهت بررسی کیفیت روابط اجتماعی، مفهوم سرمایه اجتماعی به کار گرفته می شود (Asquith, 2019)

پیشینه تجربی پژوهش

تحقیقات متعددی به نقش سرمایه اجتماعی در محیط آموزشی پرداختند (Spillane & Sun et al, 2022; Daly, Liou & Der-Martirosian, 2020). این تحقیقان نشان دادند سرمایه اجتماعی برای موفقیت آموزشی و اجتماعی مفید است، اما آسیب شناسی سرمایه اجتماعی در زمینه آموزشی مغفول مانده است. در جدول 1 تحقیقات جدیدی که در زمینه سرمایه اجتماعی در محیط آموزشی پرداخته شده است، مشخص شده است:

جدول 1: مروری بر تحقیقات انجام شده

نویسندگان	عنوان	نتیجه
آلمدر و همکاران (2023)	بازتاب سرمایه اجتماعی در فرآیندهای آموزشی: سواد عاطفی و زمینه کار عاطفی	نتایج تحلیل‌ها حاکی از تأثیر مثبت سواد عاطفی بر کار عاطفی و کار عاطفی بر سرمایه اجتماعی است. علاوه بر این، کار عاطفی اثر میانجی کاملی در رابطه بین سواد عاطفی و سرمایه اجتماعی داشت.
دونگ و همکاران ¹ (2023)	تأثیر بر سرمایه اجتماعی و تعامل‌یادگیری به دلیل استفاده از رسانه‌های اجتماعی در بین دانشجویان بین‌المللی در ایالات متحده	مطالعه اهمیت منابع اجتماعی و سازگاری فرهنگی را برای دانشجویان بین‌المللی به رسمیت می‌شناسد. همچنین، این مطالعه اطلاعات ارزشمندی را در اختیار مربیان و مدیران قرار می‌دهد.
ریمکوناس و میلن ² (2023)	سرمایه اجتماعی بین حرفه‌ای در بهداشت روانی مدارس گسترش	یک استراتژی عملی ضروری برای تلاش‌ها برای گسترش خدمات پیشگیری از سلامت روان، مداخله زودهنگام و مداخله در مدارس است، با این حال وضوح و نظریه مفهومی کمی در مورد معنای همکاری بین حرفه‌ای یا اینکه چگونه ممکن است بر نتایج در سطح دانش‌آموز تأثیر بگذارد وجود دارد.
دینگ و وو ³ (2023)	تأثیر سرمایه اقتصادی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی بر انتظارات آموزشی کودکان	نتایج پژوهش نشان داد که تمامی ابعاد سرمایه به جز سرمایه اجتماعی خانواده به طور معناداری بر انتظارات تحصیلی کودکان مهاجر تأثیرگذار است. تأثیر سرمایه فرهنگی عینیت یافته غالب‌ترین عامل به نظر می‌رسد

¹ Dong et al.

² Rimkunas & Mellin

³ Ding & Wu

نویسندگان	عنوان	نتیجه
گاسین و همکاران ^۱ (2023)	پل زدن و پیوند: موردی برای اولویت‌بندی ارتباط اجتماعی و سازمانی در برنامه‌ریزی سوادآموزی غیرانتفاعی	این تحقیق نشان می‌دهد که چگونه نهادهای غیرانتفاعی جامعه می‌توانند کاربران خدمات فردی و جوامعشان را فراتر از مأموریت‌های اعلام‌شده‌شان با تقویت ارتباط اجتماعی و سازمانی، ارتقای انسجام اجتماعی و اعتماد اجتماعی، و پرورش استعدادها، نقاط قوت و دارایی‌های معمولاً ناشناخته در جوامع به حاشیه رانده شده، توانمند کنند.
ابراهیمی و همکاران (1402)	شناسایی عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی مدیران در سازمان‌های ایرانی-اسلامی (پژوهشی آمیخته در آموزش و پرورش)	نتایج نشان داد عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی مدیران آموزش و پرورش عبارت‌اند از: پشتیبانی و شبکه‌سازی، تعامل و ارتباطات، مدیریت استعداد و توسعه مدیران، فعالیت‌های فوق برنامه، به‌سازی منابع انسانی، عوامل مدیریتی، و عوامل سازمانی.
ناصری و همکاران (1402)	تأثیر هنرآفرینی شغلی بر عملکرد شغلی دبیران: با تأکید بر نقش میانجی سرمایه اجتماعی (مورد مطالعه: دبیرستان‌های غیر دولتی ناحیه 2 شیراز)	نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد هنرآفرینی شغلی تأثیر مثبت و معناداری بر عملکرد شغلی دارد. هنرآفرینی شغلی تأثیر مثبت و معناداری بر سرمایه اجتماعی دارد. سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت بر عملکرد شغلی دارد.
زرچو و همکاران (1402)	ارائه الگوی توسعه سرمایه اجتماعی و کاربست آن در دانشگاه‌ها (مورد مطالعه: دانشگاه‌های پیام نور استان گیلان)	نتیجه پژوهش حاضر حاکی از آن بود که دانشگاه پیام نور استان گیلان از حیث ساختاری، مراوده‌ای، و زمینه‌ای دچار آسیب است. از این رو، پژوهش به کشف عواملی از دل سرمایه اجتماعی انجامید که هدف آن بهبود شرایط دانشگاه است و می‌تواند نقش درمانگر را بازی کند و آن را از آسیب‌های گوناگون برهاند.
جعفری مجد و زارعی متین (1401)	طراحی الگوی سرمایه اجتماعی سازمانی در آموزش و پرورش (مورد پژوهش: اداره کل آموزش و پرورش استان لرستان)	نتایج نشان داد "توسعه ساختاری، مدیریتی، فردی، سازمانی" مقوله محوری مطرح هستند. مقوله‌های "تعامل، مدیریت دانش، امکانات و تدارکات" علی‌تلقی می‌شوند که نقش فعال در ایجاد و توسعه سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش دارند.

¹ Gosine et al,

براساس پیشینه‌های بررسی شده نوآوری در ارائه مدل آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش به مفهوم اضافه کردن عناصر یا رویکردهای جدیدی است که مدل را بهبود می‌بخشد یا اطلاعات جدیدی به آن افزوده می‌شود. استفاده از روش ترکیبی برای آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی، که همچنین ترکیب تحلیل مضمون و معادلات ساختاری را شامل می‌شود، نشان‌دهنده نوآوری در طرح پژوهش است. تفکیک مولفه‌های سرمایه اجتماعی به آسیب‌های ارتباطی، آسیب‌های برنامه‌ریزی، آسیب‌های نهادی و مولفه‌های فردی تعاملاتی، نشان از نوآوری در طراحی مدل و تجزیه و تحلیل جنبه‌های مختلف سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش دارد. این نوآوری‌ها به منظور افزایش دقت و جامعیت تحلیل‌ها و بهبود درک از آسیب‌های سرمایه اجتماعی در حوزه آموزش و پرورش ایجاد شده‌اند.

روش و ابزار تحقیق

پژوهش حاضر از نظر رویکرد جزو تحقیقات آمیخته و از لحاظ روش، تحلیل تم روش براون و کلارک (2006) و معادلات ساختاری است. در بخش کیفی جامعه مورد مطالعه این پژوهش اساتید دانشگاه و مدیران و معلمان منتخب در ادارات کل آموزش و پرورش بودند. از طریق نمونه‌گیری هدفمند، از نوع ملاک محور، نمونه‌ی مورد نظر انتخاب و نمونه‌گیری تا رسیدن به حد اشباع نظری داده‌ها ادامه یافت. از این رو مشارکت کنندگان در پژوهش شامل 12 نفر از اساتید و مدیران بود. ابزار گردآوری داده‌ها در این تحقیق، مصاحبه نیمه ساختار یافته می‌باشد. فرایند تحلیل داده‌های حاصل از متن مصاحبه‌ها نیز با توجه به اهمیت آن در رویکرد تحلیل تم، همزمان با جمع‌آوری داده‌ها طی سه مرحله کدگذاری انجام شد و در قالب مضامین و زیر مقولات طبقه‌بندی شدند. در روش تحلیل تم از نرم افزار ATLAS TI استفاده شده است. برای تأمین روایی و پایایی براساس شاخص کاپای کوهن، مقدار 0.87 مورد تأیید قرار گرفت. جامعه آماری این پژوهش شامل کارکنان و معلمان آموزش و پرورش هستند. در بخش کمی، براساس فرمول کوکران تعداد 384 نفر براساس نمونه‌گیری نامحدود از بین کارکنان و معلمان آموزش و پرورش استان آذربایجان شرقی در شهر تبریز انتخاب شدند. برای تعیین نسبت روایی محتوای پرسشنامه، پرسشنامه طراحی شده در اختیار 10 نفر از متخصصین در این حوزه قرار گرفت. مقدار نسبت روایی محتوای قابل قبول 0/62 در نظر گرفته شد. پس از محاسبه نسبت روایی محتوا، عدد 0/79 به دست آمد، بنابراین مشخص شد تمام سؤالات پرسشنامه اعتبار لازم را دارا بودند.

براساس پرسشنامه محقق ساخته براساس تحلیل کیفی براساس کدگذاری، تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تحلیل مسیر انجام شده است. معادلات ساختاری در نرم افزار SMATPLS صورت گرفت.

یافته‌های پژوهش

در جدول 2، اطلاعات جمعیت شناختی مربوط به مصاحبه شوندگان نشان داده شده است. در تحلیل تم، همزمان با گردآوری اطلاعات کدگذاری و تحلیل انجام می‌گیرد. با کدگذاری باز، مضامین زیادی به دست آمد که طی فرایند رفت و برگشتی داده‌ها، مجموعه داده‌های کیفی اولیه به مقوله‌های کمتری کاهش یافت. در این مرحله با استفاده از داده‌های خام، مقولات مقدماتی در ارتباط با سرمایه اجتماعی از طریق مقایسه و واکاوی پدیده‌ها استخراج گردید.

جدول 2. اطلاعات جمعیت شناختی

کد	سن	تحصیلات	موقعیت شغلی	جنسیت
1	37	کارشناسی ارشد	مدیر	مرد
2	42	دکتری	استاد دانشگاه	مرد
3	44	دکتری	استاد دانشگاه	زن
4	46	دکتری	استاد دانشگاه	مرد
5	39	کارشناسی ارشد	مدیر	مرد
6	51	دکتری	استاد دانشگاه	مرد
7	47	دکتری	استاد دانشگاه	زن
8	48	دکتری	استاد دانشگاه	مرد
9	51	دکتری	استاد دانشگاه	مرد
10	48	دکتری	استاد دانشگاه	مرد
11	39	کارشناسی ارشد	معلم منتخب	مرد
12	52	دکتری	استاد دانشگاه	مرد

تحلیل تم و کدگذاری به روش براون و کلارک

مرحله اول: آشنایی با داده‌ها

برای اینکه محقق با عمق و گستره محتوایی داده‌ها آشنا شود لازم است که خود را در آنها تا اندازه‌ای غوطه‌ور سازد. غوطه‌ور شدن در داده‌ها، معمولاً شامل بازخوانی مکرر داده‌ها و خواندن داده‌ها به صورت فعال (جستجوی معانی و الگوها) است.

مرحله دوم: ایجاد کدهای اولیه

مرحله دوم زمانی شروع می شود که محقق داده ها را خوانده و با آنها آشنایی پیدا می کند. این مرحله شامل ایجاد کدهای اولیه است. کدها یه ویژگی داده ها را معرفی می نمایند که به نظر تحلیلگر جالب می رسد. داده های کدگذاری شده از واحدهای تحلیل (تم ها) متفاوت هستند. کدگذاری را می توان به صورت دستی یا از طریق برنامه های نرم افزاری انجام داد.

مرحله سوم: جستجوی کدهای گزینشی

برای ایجاد یک تم کلی ترکیب شوند. در این مرحله 21 کد گزینشی توسط محقق بدست آمد. در این مرحله محققان کدهای ناقص یا نامرتب و همچنین کدهای تکراری را کنار گذاشتند تا به این تعداد کد گزینشی دست یافتند.

مرحله چهارم: شکل گیری مضامین سازنده (مؤلفه ها)

در این مرحله محققان به مضامین سازنده دست پیدا کردند. نتایج حاصل از تحلیل نشان می دهد که از میان 218 شاخص (گویه) موجود، 21 مضمون پایه قابل شناسایی است و 5 دسته مضمون سازنده به دست آمده است. بر اساس ادبیات، پیشینه و نظریه های موجود این مولفه ها در جدول زیر نام گذاری شد.

مرحله پنجم: تعریف و نام گذاری مضامین فراگیر

در این مرحله محقق در نهایت پس از رفت و برگشت در میان تم های فرعی به 1 تم اصلی دست یافت، که در زمینه مورد نظر تحقیق قابل تبیین می باشد. در ذیل برخی از تم های فرعی که تم های اصلی از آنها استخراج شده آورده شده است.

جدول 3. نمونه کدهای استخراجی

متن مصاحبه ها	کدهای استخراجی
از معضلات جامعه ما این است که نگاه تربیتی و آموزشی نداریم که این امر تنها منوط به آموزش و پرورش نیست بلکه جامعه باید در امر مشارکت و انسجام اجتماعی نگاه تربیتی داشته باشد. سرمایه اجتماعی زمانی تقویت می شود که حس تعلق افزایش یابد چرا که در فرآیند جهانی شدن این حس تعلق از بین می رود. در جامعه ای که سرمایه اجتماعی در حال کاهش است چگونه می توان انتظار داشت که مردم منافع فردی خود را کنار بگذارند و به منافع اجتماعی بیندیشند؟ چگونه می توان انتظار داشت مردم حرف و وعده های دولتمردان را بپذیرند و طبق گفته های آنان اقدام کنند؟ چگونه می توان انتظار داشت مردم در امور اجتماعی با میل و رغبت مشارکت فعال داشته باشند؟ واقعیت این است که سرمایه اجتماعی مانند سرمایه های دیگر ملموس	-مشارکت و انسجام اجتماعی -افزایش حس تعلق -منافع اجتماعی -افزایش درک عمومی -استفاده از رسانه ها

نیست و نیازمند آن است که برای افزایش درک عمومی از فواید سرمایه اجتماعی رسانه‌ها مصادیق آن را معرفی کنند و با نماد سازی از مؤلفه‌های آن اقناع اجتماعی را موجب شوند تا همگان نسبت به فواید آن به اجماع برسند.

تلاش جوامع باید در جهت افزایش اعتماد، مشارکت مدنی و مشارکت اجتماعی، بهبود روابط اجتماعی و اعتماد بین افراد در سازمان‌ها به ویژه در سازمان آموزش و پرورش باشد. با توجه به رابطه مستقیمی که بین سرمایه اجتماعی با اثر بخشی معلمان وجود دارد، از این رو انتظار است که مدیران آموزش و پرورش توجه بیشتری نسبت به منابع انسانی به عنوان مهم‌ترین عامل در اثر بخشی سازمان داشته باشند و با برنامه ریزی مدون به ترغیب معلمان به شرکت در مراسم‌ها و تشکل‌های اجتماعی نمایند، و سرانجام مدیران می‌بایستی سعی بیشتری در برانگیختن معلمان از طریق توجه بیشتر به وضعیت روحی آنان برای بهتر انجام دادن وظایف و اثر بخش‌تر بودن آن‌ها در سازمان داشته باشند.

در یک سازمان آموزشی هر چه افراد مشارکت بیشتری در برنامه ریزی‌ها و روند کاری و شغلی خود داشته باشند، از آگاهی اجتماعی بالاتری برخوردار باشند و هنجارهای اجتماعی نظیر هنجارهای مشارکت و اعتماد بیشتر رواج پیدا کند، اثربخشی بالاتری از کار خود خواهند داشت و اثربخشی بالاتر، هم به کارایی بیشتر سازمان و موفقیت اعضای آن می‌انجامد. سرمایه اجتماعی و اثربخشی معلمان مستقیماً به کارایی بیشتر سازمان و اهداف آموزشی مورد نظر آن منجر خواهد شد و آگاهی از میزان سرمایه اجتماعی معلمان و اثربخشی آنها چشم انداز بهتری به برنامه ریزان امر آموزش و توسعه خواهد بخشید.

آموزش و پرورش عامل تغییر اجتماعی و فرهنگی حتی اقتصادی یک کشور است که لازم است چالش‌های اساسی آن برطرف گردد. اساس توجه به آموزش ایجاد پیوند آن با جامعه واقعی است. عدم احساس یگانگی و وحدت با جامعه چالش اصلی در سیستم آموزشی محسوب می‌گردد. می‌توان گفت مطالب درسی نیز ارتباطی چندانی با زندگی واقعی و شخصی دانش آموزان ندارد. این امر با اصطلاح امروزی عدم ارتباط آموزش و صنعت مطرح است. هر آنچه در برنامه و هدف آموزش و پرورش مطرح می‌گردد لازم است زندگی آینده را در نظر

-تغییر اجتماعی و فرهنگی
-احساس یگانگی و وحدت
-عدم ارتباط آموزش و صنعت

داشته باشد و از ابتدا سرمایه اجتماعی با هدف اتصال به زندگی آینده را **اولویت اصلی قرار دهد.**

حضور دولت متمرکز در تمامی حوزه‌ها و نهادها می‌تواند باعث کاهش سرمایه اجتماعی گردد و در این حالت افراد مشارکتی در حل امور و مشکلات نمی‌کنند و از طرف دیگر به دلیل سنگین شدن وظایف دولت و عدم مشارکت مردم در وظایف شهروندی و سیاسی، دولت نمی‌تواند از عهده انجام وظایف به خوبی برآید و در نتیجه با به وجود آمدن مشکلات و نواقصی در انجام امور مختلف، مردم اعتماد خود را به دولت از دست می‌دهند. در صورتی که در شرایطی که دولت دموکراتیک وجود داشته باشد با تفویض قدرت به نهادهای مستقل و مدنی، وظایفی که بر عهده دولت است کاهش می‌یابد و دولت تنها در نقش ناظر ایفای نقش می‌کند و کنترل امور را به دست خواهد داشت. در نتیجه انجام کارها با روندی روبه سرعت پیش رفته و در پی آن میزان رضایت مردم و نهایتاً اعتماد آنها به دولت نیز افزایش می‌یابد.

جذب و به کارگیری نیروی انسانی شایسته و مطلوب (جذب نیروی دارای بینش و نگرش مناسب و اعتقادات محکم، جذب مدیرانی متعهد با شخصیت ممتاز و دارای مقبولیت و توان رهبری برای مدارس)، آموزش حرفه‌ای معلمان و مدیران و مربیان (غنی سازی دوره‌های ضمن خدمت و مراکز تربیت معلم، تقویت مهارت‌های ارتباطی معلمان و مدیران)، تقویت اخلاق حرفه‌ای در معلمان و مدیران (برقراری رابطه‌ای محبت آمیز و صادقانه، تقویت تعهد کاری و مذهبی بالا، امانتداری مدیر، معتمد بودن و اعتمادسازی، انتقادپذیری، احترام به دانش آموز و اولیا و شخصیت الگویی داشتن). استقلال اداری و مالی مدارس (کاهش تمرکز و بروکراسی اداری در سازمان آموزش و پرورش، افزایش اختیار مدیران)، تقویت و تعمیق فرهنگ سازمانی مدرسه، تقویت و تشویق فعالیت‌های گروهی دانش آموزان، تقویت شوراهای و انجمن‌های دانش آموزی، برگزاری تیمی و گروهی شدن تمامی مراسمات مدرس، توجه به نیازهای دانش آموزان و تفاوت‌های فردی آنان، مشارکت دادن دانش آموزان در تدریس و اداره امور و واضح بودن معیار ارزشیابی، ایجاد فضای گفت و گو در کلاس.

هنجارهایی که شالوده سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهند در صورتی معنی دارد که بیش از یک نفر در آن سهیم باشند که با یکدیگر

-تبادل اجتماعی

-افزایش همکاری

-دخالت دولت
-نیاز به دولت دموکراتیک
-افزایش رضایت مردم

-بهبود سیستم جذب و
گزینش نیروی انسانی
- جذب نیروی دارای بینش و
نگرش مناسب و اعتقادات
محکم، جذب مدیرانی متعهد
با شخصیت ممتاز و دارای
مقبولیت و توان رهبری برای
مدارس
- برقراری رابطه‌ای محبت آمیز
و صادقانه، تقویت تعهد کاری
و مذهبی بالا، امانتداری مدیر،
معتمد بودن و اعتمادسازی،
انتقادپذیری، احترام به دانش
آموز و اولیا و شخصیت الگویی
داشتن)
- کاهش تمرکز و بروکراسی
اداری در سازمان آموزش و
پرورش، افزایش اختیار مدیران

متن مصاحبه‌ها	کدهای استخراجی
تبادل اطلاعات می‌کنند یا در پروژه‌ای مشترکا همکاری می‌کنند و یا ممکن است در مقیاس بزرگتری تمامی یک گروه باشد.	- مشخص نشدن و عدم امکان اندازه گیری کیفیت سرمایه اجتماعی
یکی از مشکلات اساسی در زمینه سرمایه اجتماعی، مشخص نشدن و عدم امکان اندازه گیری کیفیت سرمایه اجتماعی در سازمان‌های مختلف است. در اکثر موارد تعاملات بین فردی در جنبه‌هایی بر خلاف اهداف سازمان شکل می‌گیرد و ارتباطات شخصی بر فرایند اصلی برنامه سازمان غلبه می‌کند. می‌توان گفت رابطه معکوس میان پیوندهای مستحکم اخلاقی داخل گروه یا میزان اعتماد اعضای گروه به افراد غیر عضو، (شعاع بی اعتمادی) گاهی اوقات موجب کاهش همکاری مؤثر گروه با جامعه کل می‌گردد. به این صورت که پیوندهای صمیمانه با افراد مربوط به سازمان دیگر موجبات اعتماد در بخش‌های مختلف می‌گردد و بنیان سازمانی را مورد تهدید قرار می‌دهد.	- میزان اعتماد اعضای گروه به افراد غیر عضو، (شعاع بی اعتمادی) - ایجاد پیوندهای صمیمانه

مرحله ششم: تهیه گزارش

این مرحله شامل تحلیل پایانی و نگارش گزارش است که در پایان ارائه خواهد شد. در نهایت الگوی تحقیق مشتمل بر 1 مضمون فراگیر (آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش) و 5 مضمون سازمان دهنده و 21 مضمون پایه‌ای بوده است

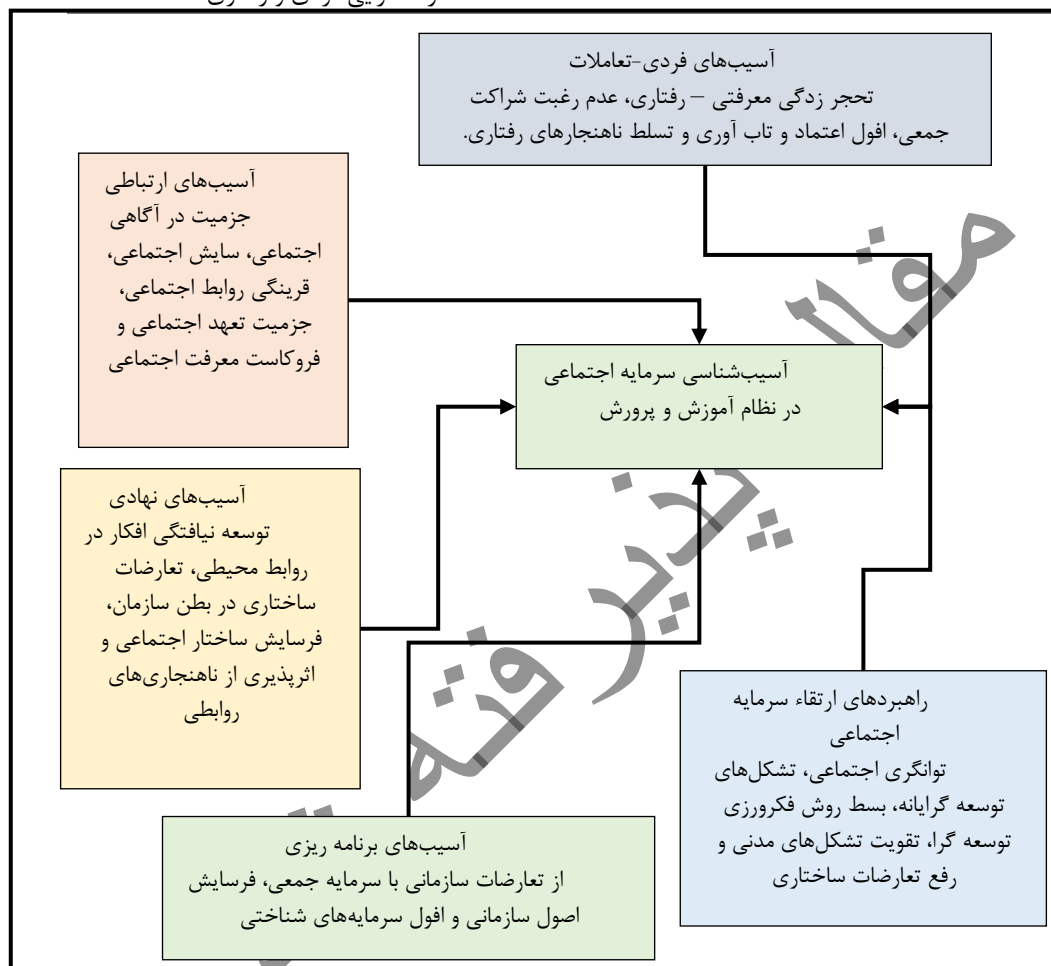
جدول 4. مضامین نهایی شناسایی شده

مضمون سازنده	مضمون اولیه	مضامین پایه
آسیب‌های فردی-تعاملات	تجبر زدگی معرفتی - رفتاری	مقاومت در برابر بی عدالتی افول اعتماد بین فردی تحمل ناپذیری
	عدم رغبت شراکت جمعی	مشارکت بین فردی عدم تعامل با جامعه
	افول اعتماد و تاب آوری	عدم تعامل مشارکت جمعی تفاوت دیدگاه‌های بین فردی
	تسلط ناهنجارهای رفتاری	عدم هنجارمداری در روابط اجتماعی تسلط خواسته‌های فردی در سازمان
آسیب‌های ارتباطی	جزمیت در آگاهی اجتماعی	عدم احساس یگانگی و وحدت با جامعه عدم شناخت بنیان فرهنگی و اجتماعی بومی
	سایش اجتماعی	تزلزل رشد اجتماعی تعدد روابط اجتماعی

مضمون فراگیر (آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش)		
مضمون سازنده	مضمون اولیه	مضامین پایه
	قرینگی روابط اجتماعی	دوری گزینی از تعامل جمعی
		گسست ارتباط سازنده اجتماعی
		ضعف نهادی و حمایتی
	جزمیت تعهد اجتماعی	عقب گرد آگاهی زایی اجتماعی
		ناعدالتی از حقوق اولیه
		عدم ساختار بندی اجتماعی و فرهنگی
	فروکاست معرفت اجتماعی	اثرات محیط اجتماعی
		جایگزین ارزش‌های ناهنجار
آسیب‌های نهادی	توسعه نیافتگی افکار در روابط محیطی	عدم آموزش ساختار اجتماعی
		تفاوت ساختار بندی
	تعارضات ساختاری در بطن سازمان	عدم ترسیم بنیان فکری و ساختاری
		ساختارهای اداری
		فشارهای ساختاری
	فرسایش ساختار اجتماعی	عدم ارتباط آموزش و صنعت
		عدم شفافیت سازمانی
		عدم ساختار بندی سازمانی
	اثر پذیری از ناهنجاری‌های روابطی	اثر گذاری محیط بر روحیه اجتماعی بودن
		ارزشمندی روابط در بطن ساختار
آسیب‌های برنامه ریزی	تعارضات سازمانی با سرمایه جمعی	جایگزین عرف آموزشی بر اصول
		اولویت‌های ساختارهای اداری بر آموزش
	فرسایش اصول سازمانی	تقابل هنجارهای سازمانی با روابط
		عدم شایسته سالاری سازمانی
	افول سرمایه‌های شناختی	انزوا طلبی در روابط و وظایف
		عدم پایبندی به سازمان
راهبردهای ارتقاء سرمایه اجتماعی	توانگری اجتماعی	انسجام اجتماعی
		سرمایه‌های انسانی
	تشکل‌های توسعه گرایانه	مشارکت اجتماعی
		روابط آموزشی علمی و آموزشی
	بسط روش فکوروری توسعه گرا	توسعه زیرساختی
		آزادی عمل و بیان
	تقویت تشکل‌های مدنی	توجه به کرامت انسانی
		شایسته گزینی در ابعاد کلان اجتماعی
	رفع تعارضات ساختاری	ساختارهای آموزشی مبتنی بر جمع محوری

مضمون فراگیر (آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش)		
مضمون سازنده	مضمون اولیه	مضامین پایه

رشدگرایی فردی و رفتاری

شکل 1. مدل آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش

میزان همبستگی دیدگاه خبرگان با محاسبه ضریب هولستی (PAO) یا «درصد توافق مشاهده‌شده» 0/887 بدست آمده است که مقدار قابل توجهی است. با توجه به ایراداتی که به روش هولستی وارد است شاخص پی-اسکات نیز محاسبه شده است که میزان آن 0/755 بدست آمده است. چهارمین شاخص برآورد اعتبار تحقیقات کیفی شاخص کاپای کوهن است. شاخص کاپای کوهن در این مطالعه 0/725 بدست آمده است. در نهایت نیز از آلفای کرپیندروف استفاده شده است و میزان آن در این مطالعه 0/817 برآورد گردیده است.

برازش الگوی پیشنهادی به روش حداقل مربعات جزئی

در جدول 5، ویژگی‌های جمعیت شناختی مدیران و کارکنان آموزش و پرورش سراسر کشور از نظر جنسیت، سن و میزان تحصیلات مشخص شده است.

جدول 5. اطلاعات توصیفی مربوط به جنسیت آزمودنی‌ها

ویژگی جمعیت شناختی	دسته بندی	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	221	57/6
	زن	163	42/4
سن	کمتر از 30 سال	28	7/3
	31 تا 40 سال	69	18
	41 تا 50 سال	180	46/9
	بیشتر از 50 سال	107	27/9
	کل	384	100
میزان تحصیلات	کاردانی	16	4/2
	کارشناسی	65	16/9
	کارشناسی ارشد	146	38
	دکتری	157	40/9

در ادامه آمار توصیفی معیارهای شناسایی شده در جدول 6 مشخص شده است.

جدول 6. میانگین و انحراف استاندارد مؤلفه‌های مدل

آماره متغیر	میانگین و انحراف استاندارد	چولگی	کشیدگی	حداقل	حداکثر
آسیب‌های برنامه ریزی	$3/94 \pm 0/58$	-1/1	1/82	1/56	5
آسیب‌های فردی تعاملات	$3/79 \pm 0/79$	-1/16	1-16	1-14	5
آسیب‌های ارتباطی	$3/54 \pm 0/82$	-0/56	-0/062	1/4	5
آسیب‌های نهادی	$3/84 \pm 0/86$	-1/13	1/16	1/2	5
راهبرد ارتقاء سرمایه اجتماعی	$3/74 \pm 0/86$	-0/858	0/313	1/5	5

در جدول 5 مشاهده می‌شود که میانگین متغیرها، انحراف معیار و مینیمم و ماکزیمم داده‌های مربوط به آسیب‌های سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش براساس تحولات دانش و تکنولوژی به‌طور جداگانه دیده می‌شود. با توجه به پنج گزینه‌ای بودن هر عبارت، عدد 3 به‌عنوان میانگین هر کدام از عبارت‌ها محسوب می‌شود. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، میانگین کلیه مؤلفه‌ها بیشتر از 3 بوده لذا در حد مطلوبی در جامعه آماری دیده شده است. همچنین با توجه به اینکه مقدار چولگی و کشیدگی برای متغیرهای مذکور در بازه (2+ و 2-) قرار دارد، لذا می‌توان نتیجه گرفت که احتمالاً توزیع داده‌ها نرمال می‌باشد.

در جدول 7 روایی همگرایی معیارها براساس شاخص‌های آلفای کرونباخ، پایایی مرکب و واریانس استخراج شده مشخص شده است.

جدول 7. نتایج سه معیار آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و روایی همگرایی شاخص الگوی سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش بر اساس تحولات دانش و تکنولوژی

مولفه های شناسایی شده	آلفای کرونباخ	AVE (میانگین واریانس استخراج شده)	CR (پایایی مرکب)
آسیب های برنامه ریزی	0/802	0/716	0/883
آسیب های فردی تعاملات	0/845	0/607	0/885
آسیب های ارتباطی	0/829	0/663	0/886
آسیب های نهادی	0/881	0/808	0/926
راهبرد ارتقاء سرمایه اجتماعی	0/893	0/616	0/909

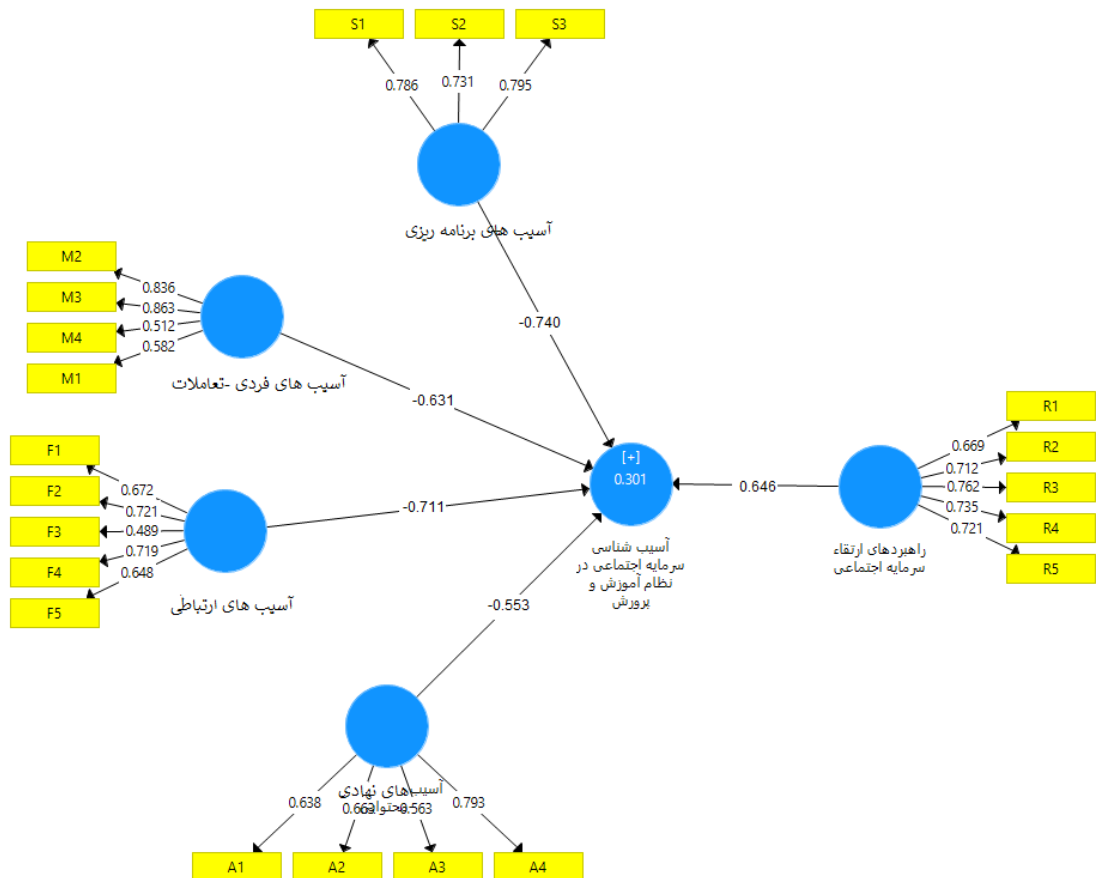
با توجه به اینکه مقدار مناسب برای آلفای کرونباخ 0/7، برای پایایی ترکیبی 0/7 و برای AVE مقدار 0/5 است، و مطابق با یافته‌های جدول 6، تمامی معیارها در مورد متغیرهای مکنون مقدار مناسبی اتخاذ نموده‌اند، لذا می‌توان مناسب بودن وضعیت پایایی و روایی همگرایی معیارهای شناسایی شده را تأیید نمود.

برای بررسی روایی واگرا از شاخص فورنل لارکر استفاده شد که در جدول 7 مشخص شده است. در جدول 8، همبستگی سازه‌های پنهان مدل پژوهش را برای بررسی روایی واگرایی مدل پژوهش نشان می‌دهد.

جدول 8. ضریب همبستگی سازه‌های پنهان مدل پژوهش (برای تأیید روایی واگرایی)

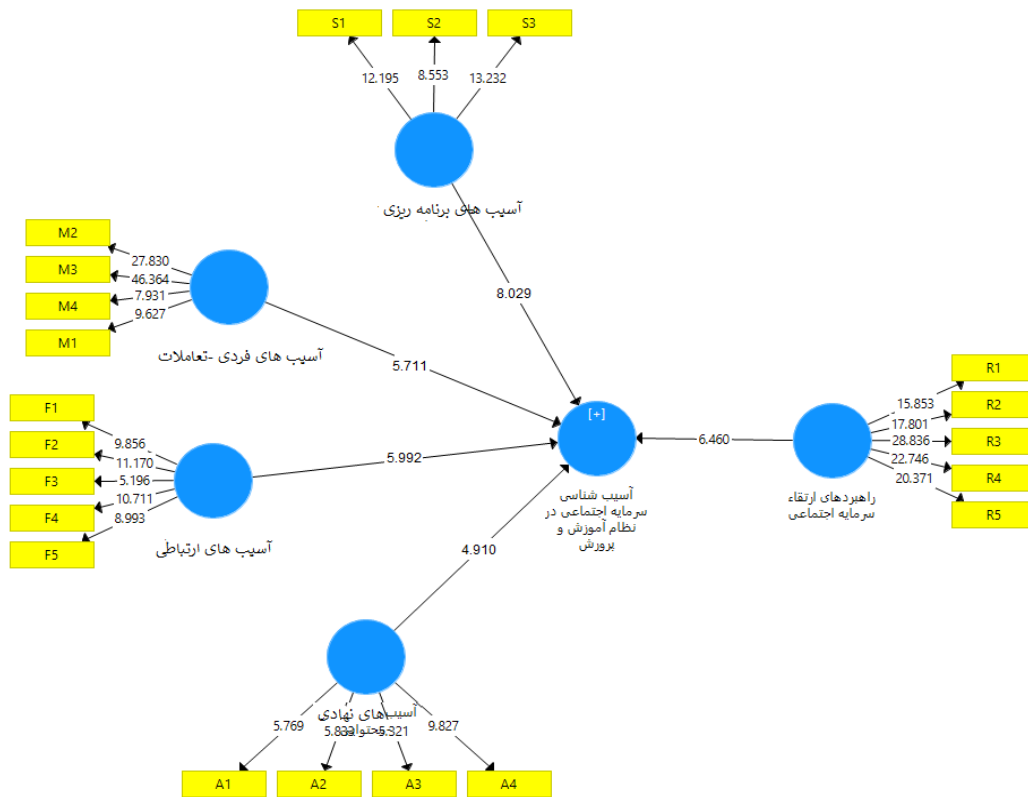
ارتقاء سرمایه اجتماعی	آسیب های نهادی	آسیب های ارتباطی	آسیب های فردی تعاملات	آسیب های برنامه ریزی	مولفه های شناسایی شده
				0/846	آسیب های برنامه ریزی
			0/779	0/420	آسیب های فردی تعاملات
		0/814	0/346	0/316	آسیب های ارتباطی
	0/899	0/499	0/352	0/533	آسیب های نهادی
0/884	0/771	0/412	0/370	0/517	ارتقاء سرمایه اجتماعی

همانطور که در جدول 8 مشاهده می‌شود، مقدار جذر AVE سازه‌های مشخص شده در جدول، از مقدار همبستگی آن‌ها با سازه‌های دیگر بیشتر است، لذا می‌توان نتیجه گرفت که همبستگی سازه‌ها با شاخص‌هایش در مقابل همبستگی آن سازه با سایر سازه‌ها بیشتر است. بنابراین روایی واگرایی سازه‌های پنهان مدل پژوهش تأیید می‌شود.

شکل 2. بار عاملی مدل آسیب شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش در حالت ضرایب معناداری

پژوه

شکل 3. آماره t مدل آسیب شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش
 جدول 9 نتایج سنجش ضرایب بارهای عاملی ابعاد و مؤلفه های مربوط به مدل آسیب-
 شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش را نشان می دهد.
 جدول 9 نتایج تحلیل حداقل مربعات جزئی مؤلفه های مدل

نتیجه آزمون	آماره T	بار عاملی	تأثیر عوامل شناسایی شده	
تأیید	8/029	-0/740	سرمایه اجتماعی	آسیب های برنامه ریزی
تأیید	5/711	-0/631	آموزش و پرورش	آسیب های فردی تعاملات
تأیید	5/992	-0/711		آسیب های ارتباطی
تأیید	4/910	-0/553		آسیب های نهادی
تأیید	6/460	0/646		راهبرد ارتقاء سرمایه اجتماعی

با توجه به خروجی نرم افزار PLS و سطوح معناداری برای تحلیل عاملی تأییدی شاخص ها و مؤلفه های الگوی سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش براساس تحولات دانش و تکنولوژی در جدول 8، تمامی عامل ها از بار عاملی مناسبی برخوردار بودند و رابطه آن ها با متغیر مکنون تأیید شد (سطح معناداری مربوط به کلیه سؤالات کمتر از 0/05 می باشد). همچنین برازش مدل ساختاری با استفاده از ضرایب t به این صورت است که

این ضرایب باید از 1/96 بیشتر باشند تا بتوان در سطح اطمینان 95٪ معنادار بودن آنها را تأیید نمود. با توجه به جدول 8 تمامی ضرایب معناداری t از 1/96 بیشتر است که این امر معنادار بودن تمامی سوالات و روابط میان متغیرها را در سطح اطمینان 95٪ تأیید می‌کند.

مقاله پذیرفته شده

نتیجه گیری

این تحقیق به بررسی الگوی سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش براساس تحولات دانش و تکنولوژی پرداخته است. چهار مقوله عمده آسیب‌های برنامه ریزی، آسیب‌های فردی تعاملات، آسیب‌های ارتباطی و آسیب‌های نهادی شناسایی شدند و یک دسته راهبرد نیز شناسایی شد. این ابعاد در 21 مؤلفه مشخص شدند. تعاملات فردی شامل روابط و تعاملات بین افراد در نظام آموزش و پرورش است. این شامل تعاملات بین دانش‌آموزان، دانش‌آموزان و معلمان، دانش‌آموزان و مدیران، و تعاملات دیگر درون محیط آموزشی است. تعاملات فردی سالم و سازنده می‌توانند بهبود سرمایه اجتماعی را تسهیل کنند، در حالی که تعاملات ناسالم و نامناسب می‌توانند آسیب‌های سرمایه اجتماعی را افزایش دهند. آسیب‌های اجتماعی فرهنگی شامل فرهنگ، ارزش‌ها، عادات و رفتارهای اجتماعی در جامعه است. این شرایط تأثیر قابل توجهی بر سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش دارند. فرهنگ همکاری، احترام، تعامل اجتماعی و تقویت ارتباطات مثبت می‌تواند بهبود سرمایه اجتماعی را تسهیل کند، در حالی که فرهنگ رقابت، تفکر خودمحور و عدم احترام به دیگران می‌تواند آسیب‌های سرمایه اجتماعی را افزایش دهد. آسیب‌های نهادی به روند آموزشی و فرایندهای آموزشی اشاره دارد. این شامل ساختار درسی، مطالب آموزشی، روش‌های تدریس، ارزش‌های منتقل شده و محتوای آموزشی است. شرایط ساختاری محتوایی مناسب و تعادل بخش می‌تواند بهبود سرمایه اجتماعی را تسهیل کند، در حالی که ساختارهای نامناسب، عدم توجه به نیازهای اجتماعی و بیان دیدگاه‌های منحرف می‌توانند آسیب‌های سرمایه اجتماعی را ایجاد کنند.

آسیب‌های برنامه‌ریزی شامل فضاها، منابع، سیاست‌ها، قوانین و ساختارهای سازمانی در نظام آموزش و پرورش است. برنامه‌ریزی مناسب و حمایت‌کننده می‌تواند بهبود سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش کمک کند. این شامل فضاها، آموزشی مناسب، منابع آموزشی کافی، سیاست‌ها و قوانین منصفانه، و ساختارهای سازمانی ارتباط‌پذیر و شفاف است. در عوض، شرایط محیطی و سازمانی نامناسب، فضاها نامناسب، منابع محدود، سیاست‌های ناعادلانه و ساختارهای سازمانی غیرشفاف ممکن است آسیب‌های سرمایه اجتماعی را تشدید کنند.

آموزش و پرورش یکی از مهمترین نهادهایی است که در شکل‌گیری، پرورش و انتقال سرمایه اجتماعی در یک جامعه نقش بسزایی دارد زیرا فرآیند جامعه‌پذیری هر فردی در سطوح متفاوت از نهاد آموزش و پرورش می‌گذرد و این امر در وضعیت سرمایه اجتماعی جامعه بسیار تأثیرگذار است. سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش و نظام آموزشی جایگاه مهمی دارد. سرمایه اجتماعی به مجموعه روابط اجتماعی، شبکه‌های ارتباطی و اعتماد متقابل بین افراد و گروه‌ها اشاره دارد. در زمینه آموزش و پرورش، سرمایه اجتماعی بر تعاملات و روابط بین دانش‌آموزان، معلمان، مدیران، والدین و اعضای جامعه تأثیرگذار است و تأثیر مستقیم بر کیفیت آموزش و پرورش دارد.

سرمایه اجتماعی ضعیف منجر به کاهش مشارکت و انگیزه دانش‌آموزان در فرآیند یادگیری شود. وجود روابط مثبت و حمایت اجتماعی، انگیزه و مشارکت فعال دانش‌آموزان را تقویت می‌کند، اما در صورت کمبود آن، دانش‌آموزان ممکن است کمتر به فعالیت‌های آموزشی علاقه‌مند شوند. کمبود سرمایه اجتماعی می‌تواند باعث کاهش اعتماد و انگیزه دانش‌آموزان شود. وجود ارتباطات مثبت و حمایت اجتماعی میان دانش‌آموزان، معلمان و والدین اعتماد را ایجاد می‌کند و انگیزه را تقویت می‌کند. اما در صورت کمبود سرمایه اجتماعی، دانش‌آموزان ممکن است احساس ناامیدی و کاهش انگیزه را تجربه کنند. همچنین کاهش رضایتمندی و ارتباطات نامطلوب: کمبود سرمایه اجتماعی می‌تواند منجر به کاهش رضایتمندی و ارتباطات نامطلوب بین اعضای مدرسه شود. وجود روابط مثبت و ارتباطات سالم در مدرسه، احساس رضایت و تعلق به محیط آموزشی را تقویت می‌کند. اما در صورت کمبود سرمایه اجتماعی، احساس رضایت و ارتباطات مثبت بین دانش‌آموزان، معلمان و والدین کاهش می‌یابد.

بررسی تحقیقات پیشین نیز تماماً نتایج به دست آمده را تأیید کردند. ابراهیمی و همکاران (1402)، توسعه منابع انسانی و سازمانی در نظام آموزش و پرورش را از راهکارهای بهبود سرمایه اجتماعی مشخص کرد. آن‌ها بیان کردند مدیران و کارکنان آموزش و پرورش با داشتن سرمایه اجتماعی قوی، می‌توانند شبکه‌های گسترده‌تری از ارتباطات را برقرار کنند. این ارتباطات می‌توانند شامل همکاران، مدیران، والدین، دانش‌آموزان و اعضای جامعه محلی باشند. سمنانی و همکاران (1400)، در تأیید نتایج پژوهش نشان دادند سرمایه اجتماعی می‌تواند به مدرسه کمک کند تا به منابع و تجربیات گسترده‌تری دسترسی پیدا کند. این منابع می‌توانند شامل تجربیات و دانش معلمان، منابع آموزشی و تسهیلات فرهنگی و اجتماعی در جامعه باشند. جعفری مجد و زارعی متین (1401)، نشان دادند اگر سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش افزایش یابد پویایی در سراسر جامعه را به دنبال خواهد داشت و در همه عرصه‌های علمی، فرهنگی، اقتصادی، ورزشی، و ... رشدی فزاینده در درازمدت را شاهد خواهیم بود.

از این رو آموزش و پرورش جهت ارتقای سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان، معلمان، کارکنان آموزشی و حتی اولیای دانش‌آموزان، نیاز به مدیران و رهبرانی دارد که از سطح بالایی از مهارت‌های فنی، ادراکی و انسانی برخوردار باشند. همچنین مدیران آموزشی علاوه بر دانش و معلومات در زمینه آموزش و پرورش و روانشناسی و تسلط بر روش‌ها و مهارت‌های عملی، باید به اندازه کافی سابقه آموزشی داشته باشند تا بتوانند مأموریت اصلی و مسائل و مشکلات کار خود را به درستی درک کنند. به علاوه از لحاظ شخصیتی مستعد و پایبند اصول و موازین اخلاقی باشند تا بتوانند از کجروی‌ها و انحرافات در محیط آموزشی جلوگیری نمایند.

مدل سرمایه اجتماعی در زمینه آموزش و پرورش می‌تواند بهبود تعاملات فردی، ارتباطات، و نظام نهادی را تسهیل کند. در این راستا، می‌توان برخی از پیشنهادات کاربردی را برای بهبود مدل سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش در نظر گرفت:

- ارائه برنامه‌های آموزشی جامع، شامل مهارت‌های ارتباطی، همکاری، و حل مسائل، به دانش‌آموزان و معلمان کمک می‌کند تا در محیط آموزشی بهتری حضور پیدا کنند.

- ارائه برنامه‌هایی برای ارتقاء رفتارهای مثبت، احترام متقابل، و مشارکت فعال در محیط آموزشی به تقویت سرمایه اجتماعی فردی و گروهی کمک می‌کند.

- ارائه دوره‌ها و فعالیت‌هایی برای تقویت مهارت‌های اجتماعی فردی از جمله ارتباط برقرار کردن، گفتگو، و حل اختلافات، می‌تواند بهبود سرمایه اجتماعی فردی برای دانش‌آموزان منجر شود.

- ارتقاء احترام به تنوع فرهنگی و ترویج فضایی که هر فرد به عنوان یک فرد منحصر به

فرد تشویق شود، می‌تواند به افزایش رفاه فردی و اجتماعی کمک کند.

-تشویق به همکاری و تعامل گروهی در محیط‌های آموزشی، ارتباطات مثبت را تقویت کرده و بهبود سرمایه اجتماعی گروه‌ها را ایجاد می‌کند.

-برگزاری فعالیت‌ها و رویدادهایی که افراد را به شرکت در ارتباطات مثبت و سازنده تشویق کنند، می‌تواند ارتقاء سرمایه اجتماعی ارتباطاتی دانش‌آموزان و معلمان را به هدف داشته باشد.

-ترویج مشارکت فعال اعضا در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با آموزش و پرورش، می‌تواند ارتقاء سرمایه اجتماعی نهادی را تسهیل کند.

-ارائه برنامه‌های حمایتی برای اعضای نهاد آموزش و پرورش، از جمله معلمان و مدیران، به منظور بهبود سرمایه اجتماعی آنان و بهبود ارتباطات داخلی، می‌تواند کارآمد باشد.

منابع

- سمنانی، ناهید؛ حنیفی، فریبا و شریفی، اصغر (1400). مدل ارتقاء یافته مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش با روش داده بنیاد. *تحقیقات مدیریت آموزشی*. 13(1)، 115-134.
- ابراهیمی، صلاح‌الدین؛ ناصری امین، احمد؛ علیزاده، رضا و غلامی، بهمن (1402). شناسایی عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی مدیران در سازمان‌های ایرانی- اسلامی (پژوهشی آمیخته در آموزش و پرورش). *مجله علمی "مدیریت سرمایه اجتماعی"*، 10(2)، 91-109.
- نوائی، سمانه؛ سعادت، رضا و نریمانی، حاجیه (1402). چالش‌ها و فرصت‌های پیشروی نظام آموزش و پرورش در جریان فرایند یاددهی - یادگیری در عصر حاضر. *مجله مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی*، 5(56).
- زرچو، شبنم و پورعزت، علی اصغر (1402). ارائه الگوی توسعه سرمایه اجتماعی و کاربست آن در دانشگاه‌ها (مورد مطالعه: دانشگاه‌های پیام نور استان گیلان)، *مجله علمی "مدیریت سرمایه اجتماعی"*، 10، 129-144.
- ناصری، سید محمد امین؛ رجب پور، ابراهیم و احمدی، حیدر (1402). تأثیر هنرآفرینی شغلی بر عملکرد شغلی دبیران: با تأکید بر نقش میانجی سرمایه اجتماعی (مورد مطالعه: دبیرستان‌های غیر دولتی ناحیه 2 شیراز). *مجله علمی "مدیریت سرمایه اجتماعی"*، 10(2)، 158-145.

جعفری مجد، بهنام و زارعی متین، حسن. (1401). طراحی الگوی سرمایه اجتماعی سازمانی در آموزش و پرورش (مورد پژوهش: اداره کل آموزش و پرورش استان لرستان). *مجله علمی "مدیریت سرمایه اجتماعی"*, 9(1), 77-99.

References

- Alemdar, M., & Anılan, H. (2023). Reflection of social capital in educational processes: emotional literacy and emotional labor context. *Asia Pacific Educ. Rev.* 23, 27-4
- Alfano, V. (2022). Does social capital enforce social distancing? The role of bridging and bonding social capital in the evolution of the pandemic. *Economia Politica*, 39, 839-859
- Al-Ghouthi, H. Nissi, A. Khairandish, T. Shakuri, S. (2023). Investigating the relationship between social capital and teachers' quality of life. *Strategic Studies of Humanities and Islamic Sciences*, 52, 763-796. (In Persian)
- Asquith, L. (2019). Bourdieu and Social Capital. In *Rebuilding Lives After Genocide*, Palgrave Macmillan, Cham, 27-45.
- Baker-Doyle, K. J., and Yoon, S. A. (2020). The social side of teacher education: implications of social network research for the design of professional development. *Int. J. Educ. Res.* 101, 101563.
- Boadi, I. Abekah, J. Amartey, A. (2022). Social capital and knowledge creation: a higher education institution networks. *Cogent Education*,
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-10
- Cope, T. Thomas, L. Pantie, N. Froehlich, D. (2022). The Use of Social Capital in Teacher Research: A Necessary Clarification. *Front. Psychol*, 13: 1-18.
- Daly, A. J., Liou, Y. H., & Der-Martirosian, C. (2020). A capital idea: exploring the relationship between human and social capital and student achievement in schools. *Journal of Professional Capital and Community*.
- Ding, Q., Wu, Q. (2023). Effects of Economic Capital, Cultural Capital and Social Capital on the Educational Expectation of Chinese Migrant Children. *Applied Research Quality Life* 18, 1407-1432.

- Dong, J., Lee, S., Wang, Ch. et al. (2023). Impact on social capital and learning engagement due to social media usage among the international students in the U.S. *Educ Inf Technol* 28, 8027–8050.
- Ebrahimi, p. Naseri Amin, A. Alizadeh, R. Ghalai, b. (2023). Identifying factors affecting the social capital of managers in Iranian-Islamic organizations (mixed research in education). *Scientific Journal "Social Capital Management"*, 10(2), 91-109. (in Persian)
- Gosine, K., Parker, D.C. & Gallagher, T. (2023). Bridging and Bonding: A Case for Prioritizing Social and Organizational Connectedness in Non-Profit Literacy Programming. *Int. Journal of Com. WB* 6, 21–41.
- März, V., and Kelchtermans, G. (2020). The networking teacher in action: a qualitative analysis of early career teachers' induction process. *Teach. Teach. Educ.* 87, 102933.
- Nasehi, M., Rajabpour, A. Ahmadi, H. (2023). The effect of occupational creativity on teachers' job performance: emphasizing the mediating role of social capital (case study: non-government high schools in district 2 of Shiraz). *Scientific Journal "Social Capital Management"*, 10(2), 145-158. . (in Persian)
- Prasetyo, P. E., Setyadharma, A., & Kistanti, N. R. (2020). Social Capital: The main determinant of MSME entrepreneurship competitiveness. *International Journal of Scientific & Technology Research*, 9(3), 6627-6637.
- Putnam, R. D. (2020). Education, diversity, social cohesion and 'social capital'. *Cambridge, UK: Polity Press*
- Qiao, S., Li, Z., Zhang, J., Sun, X., Garrett, C., & Li, X. (2022). Social capital, urbanization level, and COVID-19 vaccination uptake in the United States: A National Level Analysis. *Vaccines*, 10(4), 625.
- Rimkunas, N.C., Mellin, E.A. (2023). Interprofessional Social Capital in Expanded School Mental Health. In: Evans, S.W., Owens, J.S., Bradshaw, C.P., Weist, M.D. (eds) *Handbook of School Mental Health. Issues in Clinical Child Psychology*. Springer, Cham.
- Semnani, N. Hanifi, F. Sharifi, A. (2021). The upgraded model of the social capital components of education with the

- foundation data method. Educational management research. 13 (49), 115-134. (in Persian)
- Shiell, A., Hawe, P., & Kavanagh, S. (2020). Evidence suggests a need to rethink social capital and social capital interventions. *Social Science & Medicine*, 257, 111930.
- Son, J. (2020). Social Capital. *Cambridge: Polity Press*.
- Spillane, J. P., & Sun, J. M. (2022). The school principal and the development of social capital in primary schools: the formative years. *School Leadership & Management*, 1-20.
- Taylor, N., Fleisch, B., & Shindler, J. (2019). Education scenarios for 2019. Key driving forces scenarios, 11-12.
- Thomas, L., Tuytens, M. Devos, G. Kelchtermans, G. & Vanderlinde, R. (2019). Beginning teachers' professional support: a mixed methods social network study. *Teach. Teach. Educ.* 83, 134–147.
- Vâlsan, C. Goschin, Z. & Druică, E. (2023). The Measurement of Social Capital in America: A Reassessment. *Soc Indic Res* 165, 135–161.
- Weerakoon, C. McMurray, A. J. Rametse, N. M. & Arenius, P. M. (2020). Social capital and innovativeness of social enterprises: opportunity-motivation-ability and knowledge creation as mediators. *Knowledge Management Research & Practice*, 18(2), 147-161.
- Zarjo, Sh. & Pourezat, A. (2023). Presenting the model of social capital development and its application in universities (case study: Payam Noor universities in Gilan province). *Scientific Journal "Community Capital Management*, 10, 129-144. (In Persian)